

Případ filosofa Jacquesa Derridy v širších souvislostech [1982]

Od poloviny dubna 1980 se koná v mém bytě s výjimkou dvou letních měsíců každé pondělí večer filosofický seminář, jehož se často jako přednášející účastní filosofové angličtí, američtí, francouzští a holandští. Zahájení tohoto semináře bylo bezprostředně vyvoláno nesmyslnými represemi, jimiž byl stíhán podobný seminář Julia Tomina; právě v prvních měsících 1980 se policejní represe tak vystupňovaly, že dr. Tomin byl posléze nucen práci zastavit vůbec. Zahájení práce našeho semináře však nelze chápat jako pouhý akt solidarity se seminářem Tominovým, ale především jako jeden ze sebezáchovných činů české (a československé) filosofie.

Filosofie v naší zemi byla postižena jednak uzavřením vysokých škol za okupace, jednak likvidací četných významných filosofů v nacistických vězeních a koncentračních táborech. Po tomto oslabení však nemohla dostatečně rychle regenerovat ani před únorem 1948, kdy byla zdržována jmenování profesorů jinak než marxisticky orientovaných, zatímco filosofové, kteří byli marxisty nebo se byli ochotni za marxisty vydávat, byli jmenováni, i když svou kvalifikací zůstávali hodně pozadu. Vůdčí postavou marxistické filosofie se v té době stal filosof dovezený ze Sovětského svazu, který se teprve doučoval česky (později sehrál ovšem do jisté míry pozitivní roli). Osudy české filosofie přímo ztělesňoval největší český myslitel poválečného období, Jan Patočka, jehož jmenování řádným profesorem bylo nejprve znemožněno v Praze a později oddalováno v Brně až do února 1948. Potom byl Patočka vyhnán z univerzity vůbec a nesměl přednášet téměř dvacet let. Teprve pak se mohl na filosofickou fakultu vrátit jako řádný profesor, ale po několika málo letech ji musel opustit definitivně. Osudy ostatních filosofů, kteří nebyli ochotni se konformovat, byly více méně obdobné.

V současné době se krize československé filosofie prohloubila tím, že z univerzit byli odstraněni i nejlepší filosofové marxističtí, takže to, co dnes živoří na filosofických fakultách (a ovšem i ve vědeckých ústavech), nejenže není filosofie ve své šíři, ale ani filosofie marxistická, nýbrž pouze zvlugarizovaný tzv. marxismus v nejprimitivněji dogmatizované podobě. V celé zemi neexistuje žádná institucionalizovaná možnost, jak se seznámit se skutečným stavem filosofie ve světě; celá řada oborů ovšem sdílí tento osud s filosofií, zejména pokud jde o tzv. humanitní disciplíny. Tento stav je v naprostém rozporu se závazky vyplývajícími z mezinárodních konvencí o lidských právech a ze Závěrečného dokumentu konference v Helsinkách, protože politické a státní orgány programově znemožňují na všech úrovních, aby se nejen filosof jinak orientovaný mohl stát učitelem filosofie na středních nebo vysokých školách, ale dokonce aby se občan, který jakkoliv projeví jiné než oficiální přesvědčení (tedy např. křesťan), mohl stát třeba jen učitelem. V rozporu se závazky z Helsink byla tato z hledis-

ka lidských práv a svobod nepřístojná situace znovu potvrzena novým vysokoškolským zákonem z roku 1980.

Po vojenské intervenci v srpnu 1968 se celá naše společnost ocitla v krajně nenormální situaci, kdy z nejrůznějších vysokých funkcí museli být odvoláni leckdy velmi schopní odborníci a kdy se na jejich místa dostali lidé průměrní a podprůměrní. Ti pak už po dlouhé roky dbají, aby nemuseli konkurovat mladým talentovaným lidem. Náměstek ministra školství již přede dvěma roky připustil, že v naší zemi je nejmenší procento vysokoškolsky vzdělaných lidí z celého sovětského bloku a že ani pro ty není dost přiměřených míst pro malý zájem podniků a organizací. Společenská situace u nás se po mém soudu nebezpečně blíží něčemu, co bychom mohli nazvat spiknutím neschopných.

Za daného stavu si musí společnost vybudovat nějaké obranné a sebezáchovné mechanismy, nemá-li zcela rezignovat na svou budoucnost. A musí si je vybudovat vedle oficiálních struktur a co možná nezávisle na nich, alespoň v tom smyslu, že její rozhodující orientací nemůže a nesmí být pouhá opozice proti nim. Proto ani cílem našich filosofických seminářů není nějaká polemika s oficiálním marxismem; potřebujeme docela jiné partnery v rozhovoru, má-li se zvednout odborná úroveň našeho myšlení. Patří k velkým zásluhám Julia Tomina, že díky své fantazii a praktické iniciativě založil novou tradici kontaktů se současnou evropskou (a Evropou rozhodující měrou poznamenanou americkou) filosofií. Jsem spolu se svými posluchači a přáteli přesvědčen, že stojí za to v jeho linii pokračovat a udržovat styky se všemi filosofi, kteří jsou ochotni přijet a přednášet nám o své práci, i když to někdy pro nás a jindy i pro ně přináší nejdnu nepřijemnost.

Za víc než půldruhého roku naší práce došlo k policejním intervencím snad jen čtyřikrát nebo pětkrát, přičemž samo konání semináře bylo znemožněno pouze dvakrát. Jednou došlo k vyhoštění přednášejícího, jednou došlo k dohodě o tom, že přednášející, který byl již v Praze, nebude přednášet, ale seminář že se může konat. Pouze dvakrát jsem byl sám odvezen k výslechu (vlastně zadržen); víckrát byli vyslýcháni účastníci semináře. V květnu minulého roku došlo dokonce k prvním krokům v jednání o eventuelní registraci vzdělávacího spolku, na jehož bázi bychom mohli pracovat veřejně. Přerušil jsem další jednání v tom směru, když došlo k novým zatýkáním a uvalením vazby na řadu mých přátel v souvislosti s dvěma francouzskými občany, kteří přivezli do Československa nějaké materiály. Soud se dodnes nekonal. V podstatě se však může říci, že přes jistou nevelkou míru intervencí jsme byli až donedávna ve své aktivitě tolerováni.

Situace se prudce změnila po vládním vojenském puči v sousedním Polsku. Již den po zřízení vojenské diktatury v Polsku přerušila policie seminář, který se konal v mém bytě dne 14. prosince, a zadržela všechny

účastníky, dva z nich na 48 hodin a mne na 21 hodinu; ostatní byli po několika hodinách výsledků ještě v noci propuštěni. Následující týden proběhl seminář bez incidentů. Ale 28. prosince se konal další seminář, na kterém přednášel profesor Jacques Derrida z Francie. Jak jsme mnohem později zjistili, dostavila se policie do domu až po zahájení přednášky a legitimovala jednoho opozdivšího se účastníka, později pak (již po Derridově odchodu) jiného, odcházejícího pro nevolnost. Proto jsme později nabyli dojmu, že Jacques Derrida byl rovněž zadržen, neboť příštího dne se nedostavil k pokračování diskuse, jak jsme to domluvili. Ve skutečnosti prošel asi nepoznán (zatím nevíme, jak všechno přesně proběhlo), nevrátil se do hotelu a vyzvedl si svá zavazadla teprve před odletem, tj. ve středu dopoledne. Na letišti však byl zadržen a později obviněn z přechovávání halucinačních drog. Ještě před přednáškou naznačil, že má nějaké potíže, ale neřekl podrobnosti, protože náš byt je s největší pravděpodobností odposloucháván. To bylo asi také důvodem, proč odešel dříve (jen po krátké diskusi) a proč se pak nevrátil do hotelu.

Teprve po intervencích francouzského velvyslanectví a po ostré nótě francouzské vlády byl Derrida v pátek ráno posazen do vlaku jedoucího do Paříže, kam přibyl v sobotu ráno. Neznám ještě jeho prohlášení, vím jen, že naprosto popřel obvinění.

Podrobnosti celého případu budou jistě ještě důkladněji objasněny časem. Již dnes však můžeme považovat za jisté, že akce proti významnému francouzskému filosofovi Jacquesi Derridovi je ve skutečnosti nepřímým útokem proti našemu filosofickému semináři a že jejím účelem je odstrašit další návštěvníky od příjezdu a od přednášek u nás. Zároveň překvapuje, že nedošlo k přímé intervenci v průběhu samotného semináře. Je to zčásti dobré znamení, že zastánci tvrdého postupu zatím nenabyli úplné převahy a že se musí spokojit s pouhým znepříjemňováním naší práce a spolupráce zahraničních přednášejících s námi. Pevně doufáme, že se naši přátelé ze zahraničí odstrašit nenechají. Ať má ze skutečné filosofie kdokoliv strach, my se jí nevzdáme a hodláme ji pěstovat i nadále, pokud to jen trochu bude možné. A budou-li nám to naše úřady chtít nezákonně znemožnit (a jinak než nezákonně to znemožnit nemohou), doufáme v podporu a protesty těch, kdo vědí o důležitosti a nenahraditelnosti filosofie a kulturních lidí vůbec.

Praha, 2. ledna 1982.

Dr. Ladislav Hejdánek